

Az Országos Széchényi Könyvtár adatbázisai

Berke Barnabásné

Az OSZK számítógépes adatbázisainak 1994-es állapotát szeretném ismertetni és csak ritkán teszek történelmi visszapillantást, bár azt némi nosztalgiával, tekintettel hosszú számítógépes adatbázis-építési tapasztalatainkra. Sok küzdelem és kudarc árán jutottunk el a mai helyzetig, és persze sikerekkel is, ami boldogsággal töltött el bennünket és erőt adott a további munkákhoz, ahhoz, hogy ma az adatbázisok hosszú sorát tudjuk felmutatni.

Az OSZK adatbázis-rendszerét NEKTÁR-nak (NEMzeti KönyvTári Átfogó Információs Rendszer) nevezzük.

A NEKTÁR magja a DOBIS/LIBIS integrált könyvtári rendszer. Szolgáltatásainak oldaláról tulajdonképpen az OPAC-ot és bizonyos hozzáfejlesztett outputok előállítását (pl. MNB Könyvek Bibliográfiája füzetek) jelenti. Az OSZK belső feldolgozásának és munkafolyamatainak szempontjából egy nagyüzemi integrált rendszernek tekinthető, amelynek moduljai az alábbiak:

- ♦ katalogizálás (az olvasó számára ez a keresést jelenti)
- ♦ gyarapítás
- ♦ könyvforgalom (ez a DOBIS kölcsönzési modulja, de mivel az OSZK nem kölcsönző könyvtár, a modult a rendkívül jelentős dokumentumforgalom követésére fogjuk használni)
- ♦ folyóiratérkeztetés (még nincs bevezetve, pedig nagy segítség lenne, elsősorban a belső munkák szempontjából)
- ♦ levelezés (ami kapcsolatteremtési lehetőséget nyújt a rendszer valamennyi használója, olvasók és könyvtárosok számára egyaránt).

A DOBIS/LIBIS-en kívül az OSZK-ban számos, a helyi hálózatban már többnyire elérhető Micro-ISIS alapú adatbázis épül, és ugyancsak a hálózaton keresztül érhetőek el az OSZK által fejlesztett vagy beszerzett CD-ROM adatbázisok.

Az MNB Könyvek Adatbázisa

A legnagyobb és legfontosabb a Magyar Nemzeti Bibliográfia (MNB) Könyvek Adatbázisa. Belső szóhasználatunkban MNB-én mindig a könyvek adatbázisát értjük. Szeretném, ha ez rövid időn belül megváltozna, mert az MNB-nek a Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszerét kell jelen-

tenie, amelyben valamennyi hazai kiadású dokumentum szerepel.

Az MNB Könyvek Adatbázisa az OSZK legrégebbi számítógépes fejlesztése. 1976-tól 1991-ig külső számítógépen, a Számítástechnikai Koordinációs Intézetben (SZKI) épült. A 15 év alatt létrehozott hatalmas adatállomány mind a mai napig együtt van, egy tömbben, valamennyi adatelemével. 1991 végén zártuk le benne a feldolgozást. Ebből az adatállományból készült el az MNB Könyvek Adatbázisának CD-ROM kiadása. A teljes adatállománynak mielőbb be kell kerülnie az OSZK DOBIS/LIBIS rendszerébe. Ez 102 000 tétel (ami 102 000 dokumentumleírás) és 250 000 analitikus rekord (a gyűjteményes kötetek részdokumentumainak teljes leírása vagy szerzőik neve) betöltését jelenti.

A DOBIS/LIBIS-ben való feldolgozás kezdete, 1992. április 6-a történelmi dátum – legalábbis a mi számunkra. Ugyanebben az évben, 1992 szeptemberében már az olvasók rendelkezésére állt az online katalógus az 1991 novembere után megjelent és addig feldolgozott könyvek adataival. Ez nem óriási büszkeség. Az OSZK arra kényszerült, hogy az online katalógust a lehető legrövidebb időn belül az olvasók rendelkezésére bocsássa, mert nem volt mód a cédulakatalógusok továbbépítésére. Ennek az volt az oka, hogy a DOBIS/LIBIS-nek nem volt olyan cédulakiírató programja, amellyel elfogadható, ISBD alapú cédulát lehetett volna produkálni. Azért mondom, hogy elfogadható, mert az OSZK igényeinek megfelelő katalóguscédulát egyáltalán nem lehetett vele előállítani. A cédulakatalógusok az 1991-es megjelenésű könyvekkel lezárultak. Meg kellett próbálnunk kiküszöbölni azt a bosszúságot, ami a tradicionális használók részéről merült fel. Ők ragaszkodtak volna a cédulakatalógusokhoz és nehezen fogadták el, hogy ezentúl a magyar könyvekről csak az online katalógusokban tudnak tájékozódni.

1991 novemberének közepén fejeztük be az SZKI-s feldolgozást. Minden feldolgozott tétel bekerült a *Magyar Könyvészet* 1991. évi, utoljára – de remélem nem utolsóként – megjelent kötetébe, és erről az anyagról a cédulák is bekerültek az OSZK katalógusaiba. Az 1991 novembere után megjelent könyvekről, pontosabban mondván, a köteles példányként beérkezett könyvekről – mert a megjelenés és a köteles példányként való beérkezés között van némi időeltolódás – hiánytalanul megtalálhatók a leírások az online

olvasói katalógusban. Természetesen folyik az analitikus feldolgozás is, de ezen a területen van egy kis lemaradás.

Ennek kapcsán szeretnék kitérni arra, hogy milyen mértékben növekedett meg a feldolgozási idő. A hagyományos, de még az SZKI-s gépi feldolgozást is „viszonylag” egyszerűnek nevezhetjük azzal együtt, hogy adatlapot kellett kitöltenünk, hogy utána következett az adatrögzítés, a korrigálás, a hibajavítás, az adatátküldés és -visszaküldés stb. A DOBIS/LIBIS rendszerre az jellemző, hogy minden egyes adatelemet önálló képernyőn kell bevinni, utána lehet csak a következő lépést elvégezni, tehát nem lehet lépéseket kihagyni. Vannak bizonyos gyorsító technikák, adatkapcsolások stb., de végső soron mindig végig kell menni a teljes menün. A bevétel után jön az első revízió, majd a szuperrevízió, ami – nemzeti bibliográfiai rendszernél, úgy véljük – elengedhetetlen. Ez azt eredményezte, hogy nőtt a feldolgozási idő. Ugyanakkor a dokumentumszám is állandóan emelkedik. Hogy mikor lehet ebből kikecmeregni és kihasználni a gépi katalogizálás előnyeit? Reményeink szerint ez akkor fog bekövetkezni, ha a teljes MNB adatbázis bekerül a DOBIS-ba, és ha elvégeztük az indexfájl-javításokat, melyek a batch módon épült adatbázisnál nem voltak könnyen megoldhatók.

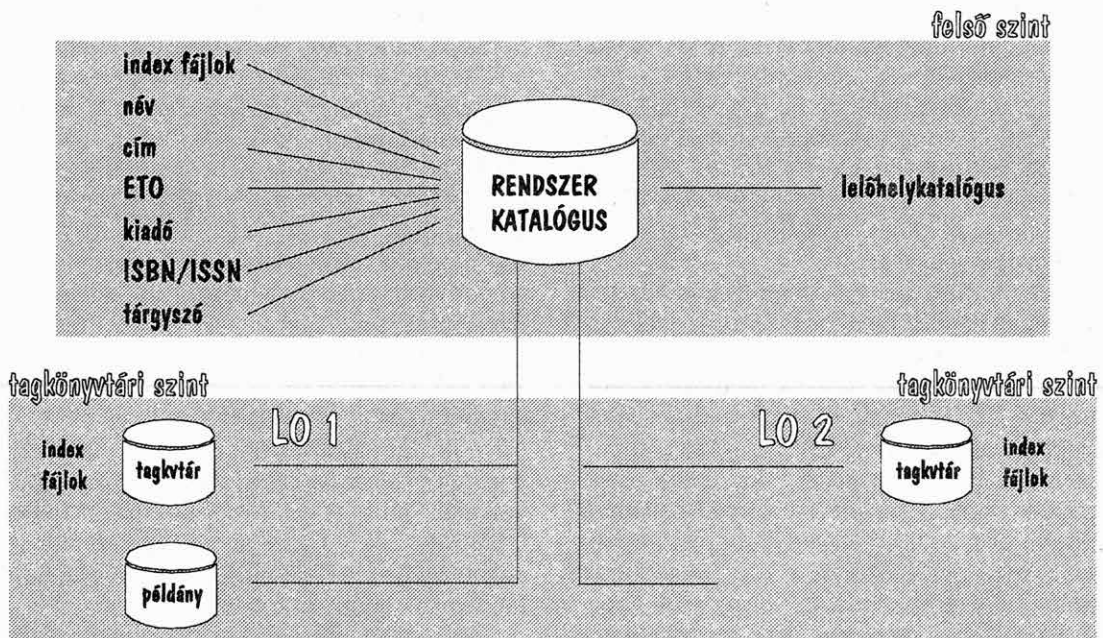
Az online feldolgozás technikai része viszonylag egyszerű, a szellemi része azonban rendkívüli figyelmet és fegyelmet kíván. A DOBIS-ban önálló rekordot kell készíteni a többkötetes könyvek közös adatairól és az egyes kötetekről, a sorozatról és a sorozatba tartozó kötetekről, a gyűjteményes kötetben lévő egyes részdokumentumokról és létre kell hozni a kapcsolatot az összetartozó rekordok között. El lehet képzelni, hogy ez a fajta technika milyen mértékben lassítja a feldolgozást, még akkor is, ha feldolgozóink már meglehetősen rutinra tettek szert, és nem kell segédleteket böngészniük egy-egy kód értelmezéséhez. Hol térülnek meg ezek a befektetések? Az online keresés oldalán hihetetlenül nagyok az előnyök. Össze sem lehet hasonlítani egy cédulakatalógus és egy online katalógus keresési lehetőségeit, és ugyanígy a különböző outputok is sokkal szebbek és pontosabbak lehetnek.

A DOBIS/LIBIS-be nemcsak az MNB füzeteiben megjelenő könyvek adatai kerülnek be, hanem az 1987-től megjelent tankönyvek és jegyzetek, valamint az OSZK gyűjteményébe tartozó, de az MNB Könyvek Bibliográfiájába nem kerülő

könyvek tételei, valamint az OSZK raktári jelzetek és a meglévő példányok adatai is. Évenként kb. 15-20 ezer tétellel bővül az adatbázis.

A feldolgozásról mondottakat könnyebb megérteni, ha áttekintjük az 1. sz. ábrát a DOBIS/LIBIS durva felépítéséről

1. ábra
A DOBIS/LIBIS durva felépítése

Az ábra azt mutatja be, hogy hogyan lehet egy integrált rendszer segítségével feldolgozni a teljes OSZK könyvállományt, összekapcsolva a tételeket a raktári jelzetekkel, hogyan lehet a rekordállományt összekapcsolni a nemzeti bibliográfia nyomtatási igényével, cédulaszolgáltatási produktumokkal. Külön kereshetünk az MNB könyvek adatbázisban és az online olvasói katalógusban, s mindig az oda tartozó adatok jelennek meg. Ha az OPAC képernyőt nézzük, megjelennek a raktári jelzetek, ha az MNB Könyvek Adatbázisát, akkor nem.

Az ún. rendszerkatalógusba azok az indexfájlok kerülnek, melyek a rendszer legfelsőbb szintjét képezik: név (személynevek és testületi nevek valamennyi formája.); cím (valamennyi cím, az utalóként előforduló címek is); ETO jelzet; kiadói nevek; ISBN, ISSN; tárgyszó stb. Ez a rendszer törzse. Ehhez kapcsolódnak az ún. tagkönyvtárak. Tagkönyvtárba kerülhetnek önálló állományrészekbe tartozó dokumentumok speciális adatai. A rendszerkatalógus ebben az esetben

csak bizonyos adatelemeket mutat meg (például neveket, címeket), ha azonban a dokumentum valamely speciális adatára (például a speciális dokumentumtípus tartalmi feltárására használt tárgyszó) keresünk, azt tagkönyvtári indexből kell keresnünk. Tagkönyvtárba kerülnek az MNB füzetek kéziratának nyomtatásához szükséges adatok (L01-es könyvtár), az OSZK állományába tartozó könyvek könyvtárspecifikus adatainak tagkönyvtára az L02-es (raktári jelzet, hány példány van, hol vannak elhelyezve, hány katalóguscédula készüljön stb.).

A képernyőszövegek nyelve – magyar, angol vagy német – megválasztható.

A különböző indexekben gyakorlatilag az indextétel minden elemére keresni lehet a tiltott szavak kivételével. Közel húsz nyelvre állítottuk össze a tiltott szavak jegyzékét. Ezek általában névelők, kötőszavak, viszonzyszavak.

A címindex a dokumentumok valamennyi címformáját, beleértve az utalókat is, tartalmazza. A címek minden szavára keresni lehet. Hosszú sza-

2. ábra Katalógustétel az OPAC-ban

Keresés SE11045
 Nevek 'p' parancs = kapcsolódó dokumentumok
 Teljes megjelenítés Dokumentum 87189

Nevek: Sofokles / Mészöly Dezső 1918- (ford.) / Babits Mihály 1883-1941 (ford.)
 Cím: Antigoné
 Kiadó: Ikon [Budapest], 1994
 Terjed.: 127 p. ill. 28 cm
 Keretében: Matura Klasszikusok 16.
 Megjz.: Dramák
 ISBN/ISSN: 963-7948-55-4 füzött 300,- Ft
 Tárgysz.: 3 / 1
 ETO jelz.: 875-21 =945.11

Példányok:	Elhelyezés	Raktári jelzet	Allapot	Vissza
	rakt	MD 62.085	Leírt	
	rakt	D 62.085	Feldolg. alatt	

írja be a megfelelő parancs kódját, majd ENTER (1 = további példányinformáció)

k keresés l példány r rövid
 u új index p kapcsolat
 x index v vég z találatmentés

Keresés
 Nevek
 Teljes megjelenítés Dokumentum 7017

Nevek: Szörényi László 1945- (szerk.)
 Cím: Matura Klasszikusok
 Kiadó: Ikon [Budapest], 1992-
 Terjed.: 28 cm
 ISBN/ISSN: 1215-7287
 Tárgysz.: 5
 ETO jelz.: 82-1/-9 =945.11

3. ábra Tétel az MNB Könyvek Adatbázisában

Keresés
 Nevek
 Teljes adatsor Dokumentum 87189

Antigoné, Szophoklész. Ikon [Budapest], 1994
 127 p. ill. 28 cm

Keretében: Matura Klasszikusok 1215-7287 16.
 ISBN/ISSN: 963-7948-55-4 füzött 300,- Ft

Nevek: Sofokles (szerző) / Mészöly Dezső 1918- (ford.) / Babits Mihály 1883-1941 (ford.) / Bolonyai Gábor (sajtó a)

Címek: Antigoné / Oedipus király [teljes, gondozott szövegek] / Antigone magyar / Oidipous turannos magyar

Kiadók: Ikon [Budapest]

Tárgyszavak: 3 / 1
 ETO jelz.: 875-21 =945.11

Egyéb és megj.: 245 c: Szophoklész 245 e: ford. Mészöly Dezső, ... Babits Mihály 245 e: a kötetet szerk., a mű szövegét sajtó alá rend.

Válassza a megfelelő kódot

k keresés e előre l példány r rövid
 u új index p kapcsolat
 x index v vég z találatmentés

Keresés
 Nevek
 Teljes adatsor Dokumentum 87189

Egyéb és megj.: 245 e: a kötetet szerk., a mű szövegét sajtó alá rend. és a j egyzeteket összeáll. Bolonyai Gábor 260 e: [Budapest] Omigraf [Dabas] Dabasi Ny. 300: 127 p. ill. 28 cm 500: Dramák 04 1 1: hunhun grc 504: Bibliogr.: p. 126-127. címleirő: KEC c e címleirő: eto pz címleirő: etor zp címleirő: l. rev. gy e címleirő: 2. rev. ba '94.09.06.

4. ábra

Tétel a nyomtatott bibliográfiában

5542.

Sofoklész**Antigonē (magyar)**

Antigonē ; Oedipus király : [teljes, gondozott szövegek] / Szophoklész ; ford. Mészöly Dezső, ... Babits Mihály ; a kötetet szerk., a mű szövegét sajtó alá rend. és a jegyzeteket összeáll. Bolonyai Gábor. - [Budapest] : Ikon, 1994. - 127 p. : ill. ; 28 cm. - (Matúra. Klasszikusok, ISSN 1215-7287 ; 16.)

Egys. cím: 1. Antigonē. - 2. Oidipous tyrannos. - Drámák. - Bibliogr.: p. 126-127.

ISBN 963-7948-55-4 fűzött : 300,- Ft

875-21=945.11

875(092)Sofoklész(075.3)

Mt.: Mészöly Dezső (1918-) - Babits Mihály (1883-1941) - Bolonyai Gábor
[MNB KB 87189]

vak esetén nincs szükség a teljes szó begépelésére, elegendő 8-10 karaktert megadni, a rendszer az index megfelelő részét mutatja.

A névindexben személyek és testületek neve szerepel, bármely minőségben működtek közre a könyv létrejöttében (szerző, közreadó, fordító, szerkesztő stb.). A nevek bármely formája, az egységesített név és a név valamennyi egyéb,

utalóként előforduló formája szerint lehet keresni. Ebben az indexben kereshetünk, ha a könyv tárgya adott személy vagy testület volt. Összetett nevek esetében bármely névelemre kereshetünk, testületi nevek esetében a név bármely szavára. Hosszú neveknél elegendő a név néhány kezdőbetűjének begépelése.

Az OSZK-nak nincs tárgyszórendszere. Ha befejeződnek az általános tárgyszójegyzék munkálatai, akkor valószínűleg ahhoz csatlakozunk majd. A tárgyszó indexbe az ún. „röla szülő irodalom” földrajzi nevei kerülnek, tankönyvek/jegyzetek tételeinél az iskola- és kiadványtípusok tárgyszójegyzéke alapján a megfelelő tárgyszavak, valamint az ún. INTERMARC kód, melyet már az első nagy MNB adatbázisban is alkalmaztunk, és amely a könyvek tág tartalom szerinti csoportosítására szolgál.

A kiadói indexbe a kiadói neveknek az a formája kerül, amelynek a bibliográfiai leírásban meg kell jelennie, ezért ebben az indexben viszonylag nehezebb a keresés, és egyáltalán nem biztos, hogy egy kiadói névhez tartozó valamennyi rekordot megkapjuk.

Az ETO-index sajátossága, hogy nemcsak ETO szakjelzet szerint lehet benne keresni, hanem tartalmazza az ETO teljes betűrendes indexét is. Ha valaki nem ismeri a kívánt terület ETO jelzetét, akkor nem kell a nyomtatott indexet kézbevennie, hogy megkeresse, hanem az online

5. ábra

Az OSZK online olvasói katalógusának keresési lehetőségei

Az alábbi indexek alapján kereshet:

- 1 Név
- 2 Címek
- 3 Földrajzi nevek, tárgykódok, ...
- 4 Kiadók
- 5 Osztályozási jelzetek
- 6 ISBN / ISSN
- 8 Egyéb azonosítók
- 20 Raktári jelzetek
- 21 Példányazonosítók

írja be a megfelelő index számát vagy a megfelelő parancs kódját, majd ENTER

A keresés során a képernyő alján előforduló kódok jelentése:

k keresés: új keresés, azonos index
u új index: új index választása
e előre: lapozás előre az indexben
h hátra: visszalapozás az indexben
x index: visszatérés az indexhez
r rövid: vissza a röv. megjelenítéshez
t teljes: a dokumentum összes adata
l példány: példányokra von. adatok
w hivatk: indexen belüli hivatkozások
m további info: a keresésről

m további info
v vég

katalógus ETO-indexéből megtudhatja, mely fogalomnak, mi az ETO jelzete. Az OPAC használatához az olvasók részletes tájékoztatót vehetnek igénybe, és természetesen kérhetik a tájékoztató könyvtáros tanácsát is.

Output lehetőségek

- *Képernyőformák.* Az olvasói és a feldolgozó képernyőformák eltérnek egymástól, mind a keresési, mind a feldolgozó szinten. A feldolgozó számára rendelkezésre álló képernyő sokkal részletesebb adatokat tartalmaz, mint az olvasói. Ez tulajdonképpen az olvasó érdeke is, hiszen neki a használatnál számos adatra nincs szüksége.
- *Katalóguscédula.* Az OSZK-ban készül a DOBIS/LIBIS-ben feldolgozott könyvekről az ún. központi katalóguscédula. A katalóguscédulák sokszorosításra alkalmas kéziratát az OSZK a Könyvtárellátó Vállalattal kötött szerződésnek megfelelően készíti el. A cédula tartalma és formája megfelel a hatályos magyar bibliográfiai szabványok előírásainak. Nem csak a bibliográfiai leírást, hanem az összes besorolási adatot is tartalmazza. A főtétel első besorolási adata kiemelten szerepel, a leírás után a további főtételek, melléktételek és utalók minden adata megtalálható, kivéve a közreműködői funkciójelölőket. Most dolgozunk azon, hogy ezek is rákerüljenek a cédulákra. A cédulákat a közművelődési könyvtárak zöme megkapja, illetve megveszi a Könyvtárellátó Vállalattól. Talán jó lenne, ha mások is hozzájuthatnának.
- *MNB Könyvek Bibliográfiája füzetei.* Aki régóta használja őket, az tudja, hogy másfél-két évvel ezelőtt hogyan néztek ki. Tulajdonképpen ragaszkodtam ahhoz, hogy amíg tisztességes bibliográfiai leírást nem tudunk közölni, addig ne is legyen kéthasábos a kiadvány, mert valaki még azt találja hinni, hogy ez az igazi nemzeti bibliográfia. Tudtuk, hogy nem az. Betűrendes jegyzékké vált és hiányoznak az indexei.

Az online rendszerek esetében ritkán van szükség igényes kiadványok előállítását szolgáló output programokra, általában elegendő néhány listázó program. A DOBIS/LIBIS fejlesztői is így vélekedtek, s használóik többsége be is éri ennyivel. Az OSZK-nak rengeteg munkát jelent a DOBIS/LIBIS gyarapodási jegyzék programjának nemzeti bibliográfiai színvonalra fejlesztése. A kézirat előállítása kezdetben nem volt automatikus, tetemes emberi, szövegszerkesztői beavatkozást kívánt. Azóta az output programok úgy fejlődtek, hogy ami a füzetekben ma szerepel (teljes bibliográfiai leírás az összes besorolási adattal), az majdnem automatikusan állítható elő. Csak a többkötetes könyvek leírásainak megjelenítése – a közös adatok és a kötet adatok összekapcsolása – igényel némi emberi beavatkozást.

Nincs megoldva még a bibliográfia törzsanyagának szakcsoportos elrendezése és az indexek automatikus kinyomtatása. Biztató jelek vannak arra, hogy rövidesen ezeket is elő tudjuk állítani.

Nincs még készen az OSZK katalógusai számára megfelelő katalóguscédula programja. Hosszas megfontolás után született meg az a főigazgatói döntés, hogy 1991 végével lezárjuk a nagy olvasói és szolgálati cédulakatalógusokat. Nemcsak azért, mert egyszer úgyis le kell őket zárni, hanem azért is, mert képtelenség ma már behozni azt a lemaradást, ami az óriási katalógushálózatban keletkezett. Ugyanakkor elő kell állítani a feldolgozott könyvek katalóguscéduláját. Egyrészt azért, hogy naprakésszé tehessük számrendes alapnyilvántartásunkat, ami bármilyen számítógépes katasztrófa esetére biztonságos forrás a beszerzett és feldolgozott könyvekről. Az adatokat mikrofilmlapos formában is őrizni fogjuk. Másrészt szükség van a cédulákra azokban a különgyűjteményekben, ahol nincs még a DOBIS/LIBIS-hez csatlakozási lehetőség.

Szeretnénk megjelentetni az elmaradt és az aktuális éves könyvészeti köteteket is, nem biztos, hogy az örökkévalóságig nyomtatott formában, mert óriásiak és egyre emelkednek az előállítási költségek (papír, nyomda). Valószínűleg COM formában fognak megjelenni, és ha a CD-ROM felújítás évenként vagy fél évenként megtörténik, akkor természetesen CD-ROM-on is.

- *MNB floppy.* Ha a nagykönyvtárak és a felsőoktatási hálózat számára elérhető lesz, hogy letöltsék és saját adatbázisukba építsék az OSZK rekordokat, nagyon sok könyvtár számára ez még sokáig

megoldhatatlan lesz. Valószínűleg meg kell csinálni a füzetekkel egyidejűleg, legalább kéthetente a floppy történet terjesztést is azoknak a könyvtáraknak a számára, melyeknek van számítógépes rendszerük, szeretnék átvenni az OSZK rekordokat, de nem tudnak az OSZK-hoz hálózaton keresztül csatlakozni. A floppy kiadásban az adatok HUNMARC formátumban, az ISO 2709 szerinti adatcsere formátumban szerepelnek, és megfelelő konverziós programmal a kívánt tételek helyi rendszerbe tölthetők.

- *MNB CD-ROM-on.* Az Arcanum Databases BT közreműködésével jelent meg az 1976-1991-es MNB adatbázis teljes anyaga a közelmúltban, s máris elérhető az OSZK helyi hálózatában. Örömmel jelenthetem be, hogy elkészült a CD-ROM kézikönyv is, és vele együtt kapták meg az előfizetők a HUNMARC formátum teljes leírását. Az 1995-ös felújítás tartalmazza majd az 1992 óta megjelent és feldolgozott állományt is.

Nemzeti Periodika Adatbázis (NPA)

Az NPA az OSZK második legnagyobb, külső cégnél fejlesztett adatbázisa, amely a külföldi folyóiratok számítógépes központi katalógusa, a folyóiratok bibliográfiai és lelőhely-adataival, az osztaurusz szerinti tárgyi feltárással és a jelentő könyvtárak adataival. Építése mostoha körülmények között indult, olyan időszakban, amikor a sanyarú pénzügyi lehetőségek miatt nagy bátorság kellett ahhoz, hogy az OSZK ilyen méretű és igényű fejlesztést valósítson meg. Az adatbázis tényleges építése 1984-ben kezdődött, visszanyúlva az 1981-es adatokig. Az adatbázist még mindig a KSH Számítóközpontja tárolja, de az adatforgalom már floppy bonyolódik. Nagy szerencse volt, hogy ez az adatbázis kapott először pályázati lehetőséget arra, hogy az IIF Program központi szolgáltató gépére kerüljön, s onnan az IIF X.25-ös hálózatában online elérhető legyen. Az adatbázisépítéssel kapcsolatos nehézségek talán a felhasználóknak nem is jelentettek problémát. A külső számítóközpontban történő batch feldolgozás legfőbb hátránya az volt, hogy mindig csak egy adott állapotot tükrözött és a másnap,

illetve későbbi fejlődést nem. Amikor fel lehetett újítani az egész adatbázist és újra betelepíteni az IIF számítóközpontjába, online elérhetővé vált, de nem online feldolgozás alapján, mint ahogyan a DOBIS/LIBIS-be betáplált rekord az olvasó számára azonnal elérhető. Az NPA ma mintegy 32 000 folyóirat lelőhely-katalógusa.

Az OSZK adatbázisok közül az NPA jelent meg először CD-ROM-on, övé a palma. Azóta egy újabb, felújított változata is megjelent és reméljük, hogy minden évben fel tudjuk majd újítani. Az NPA továbbfejlesztői most azon munkálkodnak, hogy az OSZK számítóközpontjába telepítsék az adatbázist, megoldják a teljesen online feldolgozást, a jelentések fogadását lemezen majd hálózaton, valamint rekordszolgáltatást az igénylő könyvtárak számára.

Micro-ISIS alapú adatbázisok

Időszaki Kiadványok Bibliográfiája (IKB) Adatbázis

Utalnék arra a mondatomra, mely szerint a magyar nemzeti bibliográfia rendszerébe minden hazai kiadású dokumentumtípus beletartozik. Az IKB adatbázis a magyar periodika adatbázis, szintén az MNB része, ha nem is a könyvekével közös adatbázisban épül. Az IKB OSZK fejlesztésű, Micro-ISIS-re épült bibliográfiai szolgáltató rendszer. Az 1986-ban már élő és az azóta indult új időszaki kiadványok adatai szerepelnek az adatbázis 10 300 rekordjában. Folyamatosan kerülnek be a kiadványok adatváltozásai (megszűnés, módosulás, címváltozás, periodicitás-változás stb.), melyeket meglehetősen nehéz nyomon követni, és rendkívül időigényes karbantartani. Az adatbázis egy IIF-pályázat jóvoltából külső felhasználók számára is hozzáférhető. Az OSZK-nak ez az egyetlen Micro-ISIS alapú adatbázisa, ami a fogadó oldalon bizonyos technikai feltételek megléte esetén elérhető. A jelenleg folyó hálózati fejlesztések egyik célja, hogy a közvetlen elérést egyszerűbbé és biztonságossá tegye.

Az IKB adatbázis egyik nagyszerű oldala a változatos outputok szolgáltatása. A rendszer sokféle formátum (ISSN tétel, Új Periodikumok tétel, MNB ÚP tétel, éves kötetek, többéves ku-

mulációk, sokféle index) megjelenítésére ad lehetőséget.

Az IKB adatbázisról Nagy Zsoltné részletes tanulmánya a Könyvtári Figyelő* előző számában jelent meg.

Pár hónapja nyújtottunk be pályázatot a Nemzeti Kulturális Alaphoz, hogy meg tudjuk valósítani az IKB adatbázis CD-ROM verziójának kiadását. Sikeres pályázat esetén az anyag a Könyvek Bibliográfiáját is tartalmazó CD-ROM-ra kerül a nemzeti bibliográfia második adatbázisaként. Várható tehát, hogy ugyanarról a CD-ROM-ról lehet keresni a Magyarországon megjelent könyveket és időszaki kiadványokat.

OSZK KATAL adatbázis

Az adatbázis az OSZK által beszerzett külföldi könyveknek az adatait tartalmazza az 1987-es megjelenési évtől kezdve. Ettől az időponttól tér át az OSZK saját könyvállományának az új bibliográfiai szabványcsaládok előírásai szerinti feldolgozására. A tételek száma jelenleg 15 000, az éves gyarapodás kb. 3000 tétel. Reményeink szerint ennek az adatállománynak a DOBIS/LIBIS-be való áttelepítése nagyon gyorsan megoldható, s közvetlenül követi a nagy MNB Könyv-adatbázis betöltését. Segíti az áttöltést, hogy a két adatbázis gyakorlatilag azonos szerkezetű. A Micro-ISIS és a fejlesztő jóvoltából ennél az adatbázisnál is sikerült megoldani a szabványos katalóguscédula kiíratását.

Hungarika adatbázisok

Rendkívül fontos és tartalmában egyedülálló a két hungarika adatbázis, melyeket a Hungarika Dokumentációs Osztály specifikációja alapján szintén a Micro-ISIS-re építve fejlesztettek és építenek. Az adatbázis két részből áll. Az egyik neve HUN, a másiké HUNG.

A *Hungarika Információs Adatbázis (HUN)* közel 400 külföldön megjelent magyar, illetve idegen nyelvű periodikum magyar vonatkozású cik-

* Nagy Zsoltné: Az automatizált kurrens sajtóbibliográfia és szolgáltatása = Könyvtári Figyelő. 40.évf. 1994. 3.sz. 361-367.

keinek az adatbázisa. 16 000 tételt tartalmaz, évi 3000-4000 tételes gyarapodással. Kiadvány outputjai: a „*Hungarika Információ*”, melynek annotált bibliográfiai tételei cédula formában, ETO és tárgyszavas mutatói füzet formában jelennek meg.

Tervezzük még két további kiadvány évenkénti megjelentetését, melyek a nemzeti bibliográfia rendszerébe tartoznának. Az egyik a külföldön megjelenő könyv hungarikumok, a másik a cikkek bibliográfiai tételeit és a szükséges mutatókat fogja tartalmazni.

A *Hungarika Névkataszter (HUNG)* az 1880 után született magyar személyiségek (nemcsak írók, költők, művészek, hanem a közéletben fontos szerepet betöltő más személyiségek is) biográfiai adatbázisa. Tételei alapján nyomon követhető e személyiségek életútja: hol tanultak, milyen végzettséget szereztek, hol és milyen tevékenységet fejtettek ki. Az adatokat számos szempont szerint lehet keresni és csoportosítani: nevek, tevékenységi körök, földrajzi nevek, évek, szakterületek stb. A HUNG 18 950 tételt tartalmaz, éves gyarapodása a módosító adatokkal együtt 1000-2000 rekord. Az IIF pályázati támogatásának köszönhetően a hungarika adatbázisok is elérhetőek voltak a Victor Hugo utcai központi szolgáltató gépről. Mivel problémák adódtak az adatbázisoknak az IIF új szolgáltató rendszerébe a BRS/SEARCH kereső-rendszerbe való betöltésével, onnan pillanatnyilag nem elérhetőek. Ezek az adatbázisok még nincsenek beépítve az OSZK helyi hálózatába sem. Az érdeklődőknek egyelőre csak a Hungarika Dokumentációs Osztályon van lehetőségük az adatbázisokban való online keresésre. Terveink között szerepel mielőbbi hálózatba kapcsolásuk.

Kiadói adatbázis

A kiadói adatbázis sem került még be az OSZK helyi hálózatába, de nagyon rövid időn belül ott lesz. Az adatbázis nyilvános online elérhetősege azért nagy jelentőségű, mert egyedülálló és sok felhasználó érdeklődésére számot tartó adatokat (teljes név és különböző egyéb névformák, pl. rövidítések, cím, telefon- és telefaxszám, ISBN kiadói azonosítók) tartalmaz a magyarországi kiadókról. Tétel száma: 2500. A szintén Micro-ISIS-re épült program alapján tartjuk kar-

ban naprakészen a Magyar ISBN Irodán és az MNB Könyvek Szerkesztőségében regisztrált kiadói adatokat, hogy azokat automatikusan tudjuk kinyomtatni a bibliográfia éves első füzetében és tudjuk szolgáltatni a Nemzetközi ISBN Ügynökség adatbázisa számára. Ha sor kerül az adatbázis hálózatba kapcsolására, tervbe vesszük bővítését a lap- és folyóiratkiadók adataival.

ISSN OSIRIS

Szintén a hazai megjelenésű időszak kiadványok adatait regisztráló adatbázis. Programját, amely Micro-ISIS-en alapul, nemzetközi célokra fejlesztették ki az Unesco támogatásával ahhoz, hogy a kisebb országok az ISSN Nemzetközi Központba negyedéves gyakorisággal, floppy jelenthessék be az új címeket és az adatváltozásokat. Az adatbázis elérhető az OSZK helyi hálózatában. Tételszáma 14 000, az 1976 óta feldolgozott és a nemzetközi központba bejelentett ISSN számmal rendelkező magyar periodikumok és sorozatok adatait tartalmazza.

MANCI (Magyar és Nemzetközi Cikkek)

A MANCI az OSZK KMK Szakkönyvtárának széles felhasználói körben igen közkedvelt könyvtártudományi adatbázisa. A magyar és a külföldi szakfolyóiratokban megjelent jelentősebb cikkek adatbázisa, összekapcsolva egy tezaurusz adatbázissal, melynek alapján a keresőkéréshez szükséges kifejezéseket ki lehet válogatni. 18 500 tételt tartalmaz. Mindenki, aki kíváncsi saját könyvtári területen megjelent cikkeinek bibliográfiájára, a MANCI segítségével könnyen össze tudja azt állítani, nem lesz gondja a publikációs jegyzékének elkészítésével.

Könyvtári Minerva, Könyvtári Címjegyzék

A Könyvtári Minerva szintén a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban épített faktografikus adatbázis, amely a legfontosabb magyarországi könyvtárak szolgáltatási kalauza. A Micro-ISIS-ben épült adatbázis a könyvtárak név- és tele-

kommunikációs adatain kívül gyűjtőkörükről és szolgáltatásaikról is képet ad. Jelenleg teljes körű adatok a legfontosabb 460 könyvtárról állnak rendelkezésre. 1995-ben az adatokat felfrissítik, és bővítik az adatbázist.

Az adatbázis eredeti változata, a Könyvtári Címjegyzék dBASE III. Plus adatbázis-kezelővel épült. Ez csak a név-, cím- és telefonszám-adatokat tartalmazza 675 könyvtárról, egy 1994-es adatszolgáltatás alapján. Ezt az adatbázist floppy árusítják, kívánságra öntapadós címkéket nyomtatnak.

Időszaki Kiadványok Repertóriumának (IKR) index adatbázisa

Az IKR adatbázis egyelőre még nem érhető el az OSZK hálózatában, de építése már azon keresztül folyik. Bizonyos revíziós munkálatok és javítások befejeztével online keresése is lehetséges lesz. Index adatbázison nemcsak azt kell érteni, hogy az IKR tárgyszóképlete található meg benne, hanem a tárgyszóláncok alapján kialakított kifejezésekhez tartozó valamennyi tételre való hivatkozás is megtalálható. Függetlenül attól, hogy maga a törzsanyag még nem adatbázisban, hanem a kiadvány megjelentetéséhez létrehozott szövegfájlokban tárolt, amely nem alkalmas keresésre, az index adatbázisban sokféle szempont szerint lehet keresni és a tételszámok elvezetnek az eredeti cikkekhez, illetve a forrásdokumentumokhoz. A névmutató 1989-1994-ig létrehozott tételeinek száma 79 600, a tárgymutatóé 83 500.

CD-ROM adatbázisok

Az OSZK adatbázisok és egyéb adatbázisok alapján fejlesztett magyar megjelenésű CD-ROM-okon kívül számos külföldi nemzeti, illetve szakbibliográfia, kiadói katalógus, nemzetközi regisztrációs és szakirodalmi adatbázis, és különféle egyéb adattárak CD-ROM kiadásában végezhetnek online keresést az OSZK olvasói és dolgozói. Nem kell hangsúlyozni, hogy milyen nagy jelentősége van az OSZK saját adatbázisai-

nak építésénél, vagy az OSZK állományának gyarapításánál a CD-ROM adatbázisok használatának.

Az OSZK-ban jelenleg elérhető CD-ROM adatbázisok, illetve adatbázisokat bemutató CD-ROM-ok jegyzékét az alábbiakban közöljük.

CD-ROM adatbázisok

Magyar adatbázisok:

- ① Magyar Nemzeti Bibliográfia. Könyvek. 1976-1991.
- ② OSZK NPA Külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban. 1981-1993.
- ③ CompLEX CD-Jogtár. 1994.
- ④ HUNPATHECA Magyar Szabadalmak, Védjegyek. 1930-1970.
- ⑤ PRESS-DOK sajtófigyelő. 1989-1994.
- ⑥ POLITIKA Multimédia. Magyarország. 1944-1989.

Külföldi nemzeti bibliográfiák:

- ① Deutsche Nationalbibliographie. 1986-1994.
- ② Bibliographie Nationale Française. 1970-1994.
- ③ British National Bibliography (BNB). 1986-1994.
- ④ Singapore National Bibliography. 1967-1991.

BOWKER-lemezek:

- ① Ulrich's Plus. Summer 1994.
- ② Lisa Plus. Summer 1994.
- ③ Books in Print Plus. August 1994.
- ④ Books out of Print. Summer 1994.
- ⑤ VLB Aktuell. Juli 1994.
- ⑥ KNO - K&V - GW. Juli 1994.

WILSON-lemezek:

- ① MLA International Bibliography 1981-1994.
- ② Biography Index 1984-1994.

Egyebek, demo lemezek és ajándékok:

- ① New Grolier Multimedia Encyclopedia. 1993.
- ② Information Finder by World Book.
A CD-ROM reference based on the World Book Encyclopedia
- ③ Le Robert Électronique outil d'aide à la rédaction sur la base du Grand Robert de la langue française
- ④ The CD-ROM directory. 1994.
- ⑤ The Explorers Pilot disc Consistorium of National Libraries
- ⑥ Knowledge Finder with MEDLINE
- ⑦ Elsevier Science Catalogue. 1994.